

The Sino-Yugoslav Conflict in Three Contexts: The Soviet Union, the Afro-Asian Nations and Mao Zedong's Continuous Revolution

*Sitthiphon Kruarattikan*¹

Abstract

Although China and Yugoslavia had established diplomatic relations in 1955, the relations between the two socialist states deteriorated soon afterward. By 1958, Yugoslavia was condemned by China as “revisionism.” The article aims to explore the Sino-Yugoslav conflict lasting from the late 1950s to the end of the 1960s through three contexts: the Sino-Soviet conflict; the Sino-Yugoslav competition for friendship among Afro-Asian nations; and Mao Zedong's strive for “continuous revolution” inside his country, which led to the radicalization of Chinese foreign policy.

Keywords: China, Conflict, Mao Zedong, Yugoslavia

¹ Assistant Professor, Ph.D., Associate Dean for Academic Affairs and Education Quality Development, College of Interdisciplinary Studies, Thammasat University. ajarnko@tu.ac.th. The article is part of my research project on “China and Tito's Yugoslavia: Ideology and Rapprochement in the 1970s,” funded by the College of Interdisciplinary Studies Research Fund in 2015.

ความขัดแย้งระหว่างจีนกับยูโกสลาเวียในสามบริบท : สหภาพโซเวียต กลุ่มประเทศในแอฟริกาและเอเชีย และการปฏิวัติอย่างต่อเนื่องของเหมาเจ๋อตง

สิทธิพล เครือรัฐติกาล²

บทคัดย่อ

แม้ว่าจีนกับยูโกสลาเวียจะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกันในปี ค.ศ. 1955 แต่ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐสังคมนิยมทั้งสองก็เสื่อมลงอย่างรวดเร็ว โดยเมื่อถึง ค.ศ. 1958 จีนได้ประกาศว่ายูโกสลาเวียเป็น “ลัทธิแก้” บทความนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่า เราสามารถทำความเข้าใจเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างสองฝ่ายที่เรื้อรังตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1950 ไปจนถึงต้นทศวรรษ 1960 ได้โดยผ่านสามบริบท ได้แก่ (1) ความขัดแย้งระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต (2) การแข่งขันระหว่างจีนกับยูโกสลาเวียในการแสวงหามิตรไมตรีในกลุ่มประเทศแอฟริกาและเอเชีย และ (3) ความพยายามของเหมาเจ๋อตงในการขับเคลื่อน “การปฏิวัติอย่างต่อเนื่อง” ภายในประเทศ ซึ่งส่งผลให้นโยบายต่างประเทศของจีนมีลักษณะรุนแรงไปด้วย

คำสำคัญ: จีน ความขัดแย้ง เหมาเจ๋อตง ยูโกสลาเวีย

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. และรองคณบดีฝ่ายวิชาการและพัฒนาคุณภาพการศึกษา
วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ajarnko@tu.ac.th

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “จีนกับยูโกสลาเวียสมัยโต: อุดมการณ์และการสมาน
ไมตรีในทศวรรษ 1970” ซึ่งได้รับทุนวิจัยจากกองทุนวิจัยวิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2558

บทนำ

ในยุคสงครามเย็น จีนและยูโกสลาเวียต่างเป็นรัฐสังคมนิยมที่มีลักษณะบางประการคล้ายคลึงกัน ประการแรก การปฏิวัติสังคมนิยมของทั้ง 2 ประเทศเกิดขึ้นจากน้ำพักน้ำแรงของผู้นำอย่างเหมาเจ๋อตง (Mao Zedong) และโยซิฟ บรอซ ตีโต (Josif Broz Tito) ซึ่งมีฐานสนับสนุนจากมวลชนในชนบท จนมีนักวิชาการตั้งข้อสังเกตว่าการปฏิวัติของทั้ง 2 ประเทศเกิดขึ้นจากการปลุกระดมชาวนา (Peasant Mobilization) เพื่อต่อสู้กับฝ่ายอักษะในสงครามโลกครั้งที่ 2 (Johnson, 1962, pp. 156-175) ซึ่งในกรณีของจีน คือ การต่อสู้กับลัทธิแสนยานุภาพ (Militarism) ของญี่ปุ่น และในกรณีของยูโกสลาเวียคือการต่อสู้กับลัทธินาซี (Nazism) ของเยอรมนี ต่างจากรัฐสังคมนิยมส่วนใหญ่ในยุโรปตะวันออกที่สถาปนาขึ้นด้วยอำนาจทางการทหารของสหภาพโซเวียตในครึ่งหลังของทศวรรษ 1940 ความคล้ายคลึงกันประการที่ 2 คือ หลังการสถาปนารัฐสังคมนิยมในยูโกสลาเวียและจีนเมื่อ ค.ศ. 1945 และ 1949 ตามลำดับ ทั้ง 2 ประเทศต่างดำเนินนโยบายพึ่งพิงสหภาพโซเวียตอยู่เพียงช่วงเวลาสั้น ๆ ก่อนที่จะเกิดความตึงเครียดจนต้องยุติความเป็นพันธมิตรระหว่างกัน ดังจะเห็นได้ว่ายูโกสลาเวียมีความขัดแย้งกับสหภาพโซเวียตจนถูกขับไล่ออกจากองค์การคอมินฟอร์ม (Cominform) ใน ค.ศ. 1948 และถึงแม้ว่าใน ค.ศ. 1954 ทั้ง 2 ฝ่ายจะกลับมาสมานไมตรีกัน แต่ยูโกสลาเวียก็ได้เป็นประเทศบริวารของสหภาพโซเวียตเฉกเช่นหลายประเทศในยุโรปตะวันออก ขณะที่จีนในปลายทศวรรษ 1950 ก็มีความขัดแย้งกับสหภาพโซเวียตจนกลายเป็นการเผชิญหน้าและแข่งขันกันอย่างยาวนานจนถึงทศวรรษ 1980 จึงมีการปรับปรุงความสัมพันธ์จนเป็นปกติ แม้ว่าจีนและยูโกสลาเวียจะมีลักษณะบางประการที่คล้ายคลึงกันตามที่กล่าวมาข้างต้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่าง 2 ประเทศในยุคสงครามเย็นกลับไม่ได้เป็นไปอย่างราบรื่นและสนิทสนม ดังได้จากภายหลังการสถาปนารัฐบาลกลางแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ. 1949 ผ่านไปไม่ถึง 4 เดือน จีนได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศสังคมนิยมจำนวน 11 ประเทศ³ ขาดแต่ยูโกสลาเวียเท่านั้น ทั้งนี้เป็นเพราะในช่วง ค.ศ. 1949 ถึงกลางทศวรรษ 1950 จีนดำเนินนโยบายเป็นพันธมิตรกับสหภาพโซเวียตซึ่งให้ความช่วยเหลือ

³ ได้แก่ สหภาพโซเวียต บัลแกเรีย โรมาเนีย ฮังการี เกาหลีเหนือ เชโกสโลวะเกีย โปแลนด์ มองโกเลีย เยอรมนีตะวันออก แอลเบเนีย และเวียดนาม

ด้านต่าง ๆ แก่จีนเป็นจำนวนมาก จีนจึงไม่กล้าที่จะเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐสังคมนิยมที่เป็นศัตรูกับสหภาพโซเวียตอย่างยูโกสลาเวีย (จางเหมี่ยนลี่, 2000, หน้า 93-100) ต้องรอจนกระทั่งสหภาพโซเวียตกับยูโกสลาเวียกลับมาสมานไมตรีกันอีกครั้งใน ค.ศ. 1954 จีนจึงตกลงใจสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับยูโกสลาเวียในปีถัดมา อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับยูโกสลาเวียหลังการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตใน ค.ศ. 1955 ก็เสื่อมลงอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เป็นผลมาจากมุมมองที่แตกต่างกันระหว่าง 2 ฝ่ายเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของโปแลนด์และฮังการีที่ต้องการเป็นอิสระจากสหภาพโซเวียต ใน ค.ศ. 1956 กล่าวคือ จีนสนับสนุนการใช้กำลังบุกฮังการีของสหภาพโซเวียตเพื่อสยบความเคลื่อนไหวดังกล่าว ขณะที่ยูโกสลาเวียแม้จะสนับสนุนการใช้กำลังในครั้งนั้น แต่ติโตก็ได้แสดงความเห็นว่ามูลเหตุของความไม่สงบในโปแลนด์และฮังการีส่วนหนึ่งมาจากการที่สหภาพโซเวียตควบคุมยุโรปตะวันออกอย่างเข้มงวดและกดขี่ ทศณะดังกล่าวของติโตทำให้จีนมองว่ายูโกสลาเวียกำลังทำลายเอกภาพของโลกสังคมนิยม และเมื่อมีการเปิดประชุมสมัชชาสันนิบาตคอมมิวนิสต์ยูโกสลาเวียในวันที่ 22 เมษายน ค.ศ. 1958 ติโตก็กล่าวโจมตีการที่สหภาพโซเวียตเข้าไปแทรกแซงกิจการภายในของพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศอื่นๆ อย่างรุนแรง ทำให้เอกอัครราชทูตจีน สหภาพโซเวียต และประเทศในยุโรปตะวันออก (ยกเว้นโปแลนด์) พากันเดินออกจากห้องประชุม (Wu Xiuquan, 1985, pp. 123-124)

นับแต่เดือนเมษายน ค.ศ. 1958 เป็นต้นมา จีนได้กล่าวประณามยูโกสลาเวียอย่างต่อเนื่อง โดยในวันที่ 23 พฤษภาคมของปีนั้น สมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ออก “มติเกี่ยวกับการประชุมผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์และพรรคกรรมกรที่กรุงมอสโก” ซึ่งตราหน้ายูโกสลาเวียว่าเป็นลัทธิแก้ (Revisionism) ที่ต้องการบ่อนทำลายขบวนการคอมมิวนิสต์สากล (Resolution, 1965, pp. 410-416) อีกทั้งมีการลดความสัมพันธ์ระดับรัฐต่อรัฐเหลือเพียงระดับอุปทูต (Chargé d'affaires) และยุติความสัมพันธ์ระดับพรรคต่อพรรคในปีเดียวกัน การเมืองจีนที่เข้าสู่สมัยซ้ายจัดในทศวรรษ 1960 จนกลายเป็นเหตุการณ์ที่เรียกว่าการปฏิวัติวัฒนธรรม (The Cultural Revolution) ใน ค.ศ. 1966 ก็ยิ่งเป็นอุปสรรคที่ทำให้การสมานไมตรีระหว่าง 2 ประเทศไม่อาจเกิดขึ้นได้ จนกระทั่งเมื่อการปฏิวัติวัฒนธรรมเริ่มอ่อนกำลังลงในปลายทศวรรษ 1960 จีนได้หันมาฟื้นฟูความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ ที่เสียหายไป จีนกับยูโกสลาเวียตัดสินใจ

กลับมามีความสัมพันธ์ในระดับเอกราชชุดอีกครั้งใน ค.ศ. 1970

บทความนี้ต้องการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างจีนกับยูโกสลาเวียที่เรื้อรังมาตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1950 ไปจนถึงทศวรรษ 1960 โดยผ่าน 3 บริบทที่สำคัญ ได้แก่ (1) ความขัดแย้งระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต (2) การแข่งขันระหว่างจีนกับยูโกสลาเวียในการแสวงหามิตรไมตรีในกลุ่มประเทศแอฟริกาและเอเชีย และ (3) ความพยายามของเหมาเจ๋อตงในการขับเคลื่อน “การปฏิวัติอย่างต่อเนื่อง (Continuous Revolution)” ภายในประเทศ ซึ่งทำให้นโยบายต่างประเทศของจีนมีลักษณะซ้ำๆ ไปได้ด้วย

ความขัดแย้งระหว่างจีนกับยูโกสลาเวียในบริบทของความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียต

การปฏิวัติในจีนเมื่อ ค.ศ. 1949 เกิดจากความสามารถของผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์อย่างเหมาเจ๋อตงที่ทำให้สงครามต่อสู้กับญี่ปุ่นและพรรคกั๋วหมินตั๋งเป็นเวลารวมกันเกือบ 2 ทศวรรษ โดยพึ่งพาสหภาพโซเวียตไม่มากนัก เมื่อเทียบกับรัฐสังคมนิยมในยุโรปตะวันออกที่สถาปนาขึ้นโดยอำนาจทางการเมืองของสหภาพโซเวียต อย่างไรก็ตามเหมาในต้นทศวรรษ 1950 ยังคงต้องดำเนินนโยบายอิงเข้าหาสหภาพโซเวียตด้วยเหตุผล 2 ประการ ประการแรกคือ สหภาพโซเวียตเป็นเกราะกำบังทางการเมืองและความมั่นคงของจีนในช่วงสงครามเย็นที่ต้องเผชิญหน้ากับสหรัฐอเมริกา และประการถัดมา คือ สถานะอันสูงส่งของสตาลินในฐานะศูนย์กลางแห่งความชอบธรรมของการปฏิวัติโลก (Zubok and Pleshakov, 1996, pp. 213-214) แต่หลังจากที่สตาลินถึงแก่อสัญกรรมใน ค.ศ. 1953 และนิกิตา ครุสชอฟ (Nikita Khrushchev) ซึ่งสืบทอดอำนาจต่อมามีได้มีประสบการณ์การปฏิวัติที่โซเวียตเหมือนสตาลิน เหมซึ่งมีความมั่นใจในประสบการณ์การปฏิวัติอันยาวนานของตนก็เริ่มแสดงท่าทีที่เป็นตัวของตัวเองมากขึ้น และมองว่าตนเองมีความชอบธรรมในการตัดสินใจ ความถูกต้องของขบวนการสังคมนิยมทั่วโลก ดังที่มีนักวิชาการตั้งข้อสังเกตไว้อย่างน่าสนใจว่า

อสังกรรมของสตาลินทำให้เหมาสามารถรักษาความเป็นอิสระของจีนจาก Кремลิน และถึงขั้นเป็นอิสระจากการครอบงำทางอุดมการณ์ในค่ายสังคมนิยมของมอสโกในขบวนการปฏิวัติคอมมิวนิสต์โลก มอสโกไม่ใช่ว่าจะนำการปฏิวัติอีกต่อไปแล้ว เหมต่างหากที่ เป็นผู้สืบทอดประเพณีการปฏิวัติ ส่วนครุสชอฟ

นั่นเล่าเป็นใคร? ก็แค่ข้าราชการของพรรคและหนึ่งในบรรดาผู้นำที่ไม่เคยมีส่วนร่วมในการปฏิวัติหรือในการสถาปนารัฐใหม่ เหมามองว่าตนเองยืนอยู่สูงกว่าผู้นำโซเวียตในลำดับขั้นของอุดมการณ์คอมมิวนิสต์สากล ครุสชอฟเมื่อพ้นจากตำแหน่งไปแล้วเคยระบายความรู้สึกโมโหลงในเทปบันทึกเสียงว่า “เหมามองตัวเองเป็นพระเจ้า คาร์ล มากซ์กับเลนินตายไปหมดแล้ว เหมามองว่าในโลกนี้ไม่มีใครอีกแล้วที่เทียบเท่ากับตน” (Zubok and Pleshakov, 1996, p. 215)

นอกจากนี้ เหมาเจอตงยังมองการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียตสมัยครุสชอฟด้วยความกังวลใจ โดยเฉพาะข้อเสนองของครุสชอฟต่อสหรัฐอเมริกาใน ค.ศ. 1955 ที่จะทำข้อตกลงห้ามการทดลองนิวเคลียร์ (Nuclear Test Ban) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการอยู่ร่วมกันอย่างสันติกับโลกทุนนิยม (Peaceful Coexistence) ที่ประกาศอย่างเป็นทางการในการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์สหภาพโซเวียตเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1956 ดังนั้นมติของสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนเมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม ค.ศ. 1958 ซึ่งประณามยูโกสลาเวียและเรียกร้องให้พรรคคอมมิวนิสต์ทั่วโลกร่วมมือกันต่อสู้กับลัทธิแก๊งเปรี๊ยะเสมือนการส่งสัญญาณทางอ้อมให้ครุสชอฟยุตินโยบายดังกล่าว (MacFarquhar, 1983, pp. 71-72; Whiting, 1987, pp. 487-488) แต่คำเตือนของเหมาก็ไม่เป็นผล และนโยบายดังกล่าวของครุสชอฟเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตเสื่อมลงจนกลายเป็นศัตรูกันอย่างเปิดเผยเมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 1960 โดยจีนได้ตราหน้าครุสชอฟว่าเป็นพวกลัทธิแก๊งเหวนตีโต

ในต้นทศวรรษ 1960 ยูโกสลาเวียกับสหภาพโซเวียตได้กลับมาสมานไมตรีกันอีกครั้ง เลโอนิด เบรชเนฟ (Leonid Brezhnev) ประธานาธิบดีแห่งสหภาพโซเวียตเดินทางเยือนกรุงเบลเกรดในเดือนกันยายน ค.ศ. 1962 และติโตก็เดินทางเยือนกรุงมอสโกในเดือนธันวาคมของปีเดียวกัน ซึ่งทำให้จีนไม่พอใจและประณามยูโกสลาเวียมากยิ่งขึ้น โดยเมื่อยูโกสลาเวียประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ในวันที่ 7 เมษายน ค.ศ. 1963 หนังสือพิมพ์ ประชาชนรายวัน และนิตยสาร ปักกิ่งรีวิว ได้ตีพิมพ์บทความที่ชี้ให้เห็นว่า ยูโกสลาเวียกำลังพัฒนาเศรษฐกิจไปในเส้นทางสายทุนนิยมและรับใช้ผลประโยชน์ของลัทธิจักรวรรดินิยมอเมริกัน (Peking Review, 1963, pp. 11-13) ต่อมาในวันที่ 26 กันยายน ค.ศ. 1963 และวันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ. 1964 ฝ่ายบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ ประชาชนรายวัน และนิตยสาร ธงแดง ได้ตีพิมพ์บทความเรื่อง

“ยูโกสลาเวียเป็นประเทศสังคมนิยมหรือไม่?” และ “ว่าด้วยลัทธิสังคมนิยมจอมปลอมของครุสชอฟและบทเรียนทางประวัติศาสตร์สำหรับโลก” ตามลำดับ โดยระบุว่า กลุ่มผู้นำของยูโกสลาเวียได้นำพาประเทศไปสู่ลัทธิแก๊งและสหภาพโซเวียตได้เดินทางตามเส้นทางของยูโกสลาเวีย โดยครุสชอฟมองกรุงเบลเกรดเสมือนนครเมกกะอันศักดิ์สิทธิ์ของชาวมุสลิม (“Is Yugoslavia a Socialist Country?,” 26 September 1963; “On Krushchov’s Phoney Communism,” 14 July 1964)

ติดได้ออกมาปกป้องจุดยืนของยูโกสลาเวียและสหภาพโซเวียตในเรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยในการเดินทางเยือนกรุงมอสโกเมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1965 เขาได้กล่าวสุนทรพจน์ตอบโต้จีนที่วิพากษ์วิจารณ์เรื่องดังกล่าว แม้จะไม่ได้เอ่ยชื่อจีนโดยตรงก็ตาม ความตอนหนึ่งว่า

น่าเสียดายที่ยังมีบางคนยืนยันว่าสันติภาพและการอยู่ร่วมกันนั้นไม่สำคัญ อีกทั้งยังยืนยันด้วยว่าเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ และเป็นเรื่องที่ขัดขวางการเติบโตของลัทธิสังคมนิยมและการต่อสู้เพื่อปฎิวัติของประชาชนผู้ถูกกดขี่ พวกเราได้พิจารณาอย่างลึกซึ้งแล้วเห็นว่า นี่คือทฤษฎีที่ไม่ถูกต้องและเป็นอันตรายอย่างยิ่ง เพราะจากประสบการณ์ที่ผ่านมาแสดงให้เห็นแล้วว่าทุก ๆ ครั้งที่สถานการณ์ระหว่างประเทศที่ย่ำแย่ลง พวกปฏิกิริยาจะยิ่งฉวยโอกาสสร้างความได้เปรียบเหนือขบวนการปลดปล่อยและพลังที่ก้าวหน้า (Petkovic, 1976, p. 68)

จะเห็นได้ว่า ความพยายามของจีนในการตัดสินใจความถูกผิดในโลกสังคมนิมนั้นนำไปสู่ปัญหาในความสัมพันธ์กับทั้งยูโกสลาเวียและสหภาพโซเวียต อีกทั้งยังทำให้ประเทศสังคมนิยมในยุโรปตะวันออกต้องเลือกข้างว่าจะอยู่ข้างจีนหรือสหภาพโซเวียต เพราะในต้นทศวรรษ 1960 จีนประกาศชัดเจนว่าพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศต่าง ๆ จะต้องเลือกเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่งระหว่างลัทธิมากซ์-เลนิน หรือลัทธิแก๊งของยูโกสลาเวีย (MacFarquhar, 1997, p. 349) ซึ่งในเวลานั้นสหภาพโซเวียตก็ถูกจีนกล่าวหาว่าเดินตามลัทธิแก๊งของยูโกสลาเวียเช่นกัน ในที่สุดประเทศในยุโรปตะวันออกส่วนใหญ่ตัดสินใจเข้าข้างสหภาพโซเวียต ยกเว้นเอนเวอร์ โฮจา (Enver Hoxha) ผู้นำแอลเบเนียที่หันมามีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับจีน ทั้งนี้เป็นเพราะแอลเบเนียมีข้อพิพาทกับยูโกสลาเวียเรื่องดินแดนโคโซโว (Kosovo) และต่อต้านความพยายามของติโตที่จะครอบงำแอลเบเนียในทางการเมืองและเศรษฐกิจช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 อีกทั้งโฮจายังไม่พอใจที่ครุสชอฟสมานไมตรีกับติโตอีกด้วย (ประทุมพร วัชรเสถียร, 2527,

หน้า 69-72, 159-162) จีนจึงยกย่องและชื่นชมแอลเบเนียในฐานะพันธมิตรที่เป็นด่านหน้าในการต่อสู้กับลัทธิแก๊งของยูโกสลาเวียและสหภาพโซเวียต (Biberaj, 1985, p. 74)

ความขัดแย้งระหว่างจีนกับยูโกสลาเวียในบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับประเทศในแอฟริกาและเอเชีย

นอกจากสหภาพโซเวียตแล้ว ความขัดแย้งระหว่างจีนกับยูโกสลาเวียยังเกี่ยวข้องกับการที่ทั้ง 2 ฝ่ายพยายามแสวงหามิตรไมตรีในแอฟริกาและเอเชียอีกด้วย กล่าวคือ หลังสงครามของสตาลินใน ค.ศ. 1953 จีนได้เริ่มดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระมากขึ้น จากเดิมที่เน้นการอิงเข้าหาสหภาพโซเวียตมาเป็นการแสวงหามิตรไมตรีกับประเทศนอกค่ายสังคมนิยม ดังที่เหมาเจ๋อตงบอกกับผู้แทนของพรรคแรงงานอังกฤษที่มาเยือนจีนเมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1954 ว่า โลกนั้นนอกจากจะมี 2 ขั้วที่นำโดยสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตแล้ว ยังมี “พื้นที่ตรงกลาง (Intermediate Zone)” ที่ประกอบไปด้วยประเทศต่างๆ ที่มีความหลากหลายทางอุดมการณ์ ซึ่งจีนต้องการอยู่ร่วมกับประเทศเหล่านี้อย่างสันติ (Mao Zedong, 1998, p. 123) นำไปสู่การที่จีนประกาศใช้หลักปัญจศีล (The Five Principles of Peaceful Coexistence) กับอินเดียและพม่าในปีเดียวกัน และใน ค.ศ. 1955 จีนได้เข้าร่วมประชุมกลุ่มประเทศเอเชียและแอฟริกา ณ เมืองบันดุง (Bandung) ประเทศอินโดนีเซียอีกด้วย

ขณะเดียวกัน ยูโกสลาเวียก็สนใจประเทศในเอเชียและแอฟริกาเช่นเดียวกับจีน เดิมยูโกสลาเวียมองว่าประเทศที่ได้เอกราชหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่วนใหญ่ยังคงดำเนินนโยบายที่เอื้อต่อผลประโยชน์ของอดีตเจ้าอาณานิคม แต่สงครามเกาหลีในต้นทศวรรษ 1950 ทำให้ยูโกสลาเวียเปลี่ยนมุมมองใหม่ โดยเฉพาะท่าทีของอินเดีย พม่า และอียิปต์ในเวทีองค์การสหประชาชาติต่อสงครามครั้งนั้นที่เป็นตัวของตัวเองและมิได้คล้อยตามประเทศโลกตะวันตกไปทั้งหมด (Rubinstein, 1970, p. 33) ตโตจึงเดินทางเยือนอินเดียและพม่าใน ค.ศ. 1954 ซึ่งทั้ง 2 ประเทศนี้มีบทบาทสำคัญในการช่วยประสานงานกับจีนจนทำให้จีนกับยูโกสลาเวียสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตได้อย่างรวดเร็วในต้นปีถัดมา (โจววัน, 2010, น. 73 เจริญธร 2) และใน ค.ศ. 1956 ตโตก็เป็นเจ้าภาพจัดการประชุมสุดยอดผู้นำ 3 ฝ่าย อันประกอบไปด้วย ชาวหะลาล เนห์รู

(Jawaharlal Nehru) นายกรัฐมนตรีของอินเดีย กามาล อับเดล นัสเซอร์ (Gamal Abdel Nasser) ประธานาธิบดีของอียิปต์ และตัวเขา ณ เกาะบริโอนี (Brioni) จนนำไปสู่การเกิดขบวนการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (The Non-Aligned Movement – NAM) ในเวลาต่อมา

ความสนใจที่ตรงกันในการแสวงหามิตรไมตรีกับประเทศในเอเชียและแอฟริกาทำให้เมื่อจีนกับยูโกสลาเวียเกิดความขัดแย้งกันในปลายทศวรรษ 1950 จีนได้พยายามสกัดกั้นความเคลื่อนไหวทางการทูตของยูโกสลาเวีย โดยเมื่อติโตเดินทางไปเยือนอินโดนีเซีย พม่า อินเดีย ซิลอน (ศรีลังกา) เอธิโอเปีย ชูตาน สหสาธารณรัฐอาหรับ (อียิปต์) และกรีซ รวม 8 ประเทศเป็นเวลาติดต่อกัน ตั้งแต่เดือนธันวาคม ค.ศ. 1958 ไปจนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1959 จีนได้ออกมากล่าวโจมตีว่า ติโตเป็นเครื่องมือของลัทธิจักรวรรดินิยมอเมริกัน และมีได้สนับสนุนผลประโยชน์ของประชาชนในเอเชียและแอฟริกาอย่างแท้จริง ดังความตอนหนึ่งในบทบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ ประชาชนรายวัน เมื่อวันที่ 18 มีนาคม ค.ศ. 1959 ที่ระบุว่า

กลุ่มของติโตไม่ได้สนับสนุนประชาชนอินโดนีเซียในการต่อสู้ที่เป็นธรรมเพื่อปลดปล่อยอินโดนีเซียตะวันตกเฉียงใต้ และแทนที่จะสนับสนุนการต่อสู้เพื่อเอกราชแห่งชาติของชาวอาหรับ กลุ่มของเขากลับขอให้บรรดารัฐอาหรับคำนึงถึงผลประโยชน์ของโลกตะวันตกและดำเนินมาตรการที่ยอมรับได้ทั้ง 2 ฝ่าย ส่วนเรื่องการต่อสู้อย่างทรหดและเด็ดเดี่ยวของประชาชนแอลจีเรียเพื่อการปลดปล่อยแห่งชาตินั้น กลุ่มของติโตถึงขั้นบอกว่าไม่ควรยื่นข้อเสนอใดๆ ที่จะทำให้ปัญหายู่งยากมากขึ้น ภายหลังชัยชนะของการปฏิวัติแห่งชาติของอิรัก กลุ่มของติโตร้องขออย่างเปิดเผยให้อิรัก “ปกป้องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ชอบธรรมของโลกตะวันตก” และหลีกเลี่ยง “ความตึงเครียด” ในความสัมพันธ์กับโลกตะวันตก เมื่อประชาชนชาวอิรักที่กล้าหาญได้ยึดมั่นอย่างเด็ดเดี่ยวในเอกราชและอธิปไตยของชาติ สิ่งพิมพ์ของยูโกสลาเวียกลับโจมตีอิรักอย่างรุนแรงอยู่หลายครั้ง กลุ่มของติโตขึ้นข่มขู่ตกลงไตรภาคีระหว่างอังกฤษ ตุรกี และกรีซ โดยคัดค้านความปรารถนาของประชาชนชาวไซปรัสที่ต้องการเอกราช กลุ่มของเขาระบุว่า ข้อตกลงนี้เป็น “ข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์” (Peking Review, 1959, p. 11)

ฝ่ายติโตเองก็ได้ออกมาตอบโต้ความพยายามของจีนในการสกัดกั้นบทบาทของยูโกสลาเวีย โดยภายหลังจากเสร็จสิ้นภารกิจเยือน 8 ประเทศในครั้งนั้น เขาได้กล่าวสุนทรพจน์เมื่อวันที่ 7 มีนาคม ค.ศ. 1959 โดยระบุว่า ในระหว่างที่

เขาเดินทางเยือนอินโดนีเซียตั้งแต่วันที่ 23 ธันวาคม ค.ศ. 1958 ถึงวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1959 โจวเอินไหล นายกรัฐมนตรีของจีนได้ออกมาปลุกปั่นไม่ให้ประชาชนชาวอินโดนีเซียเชื่อในคำพูดของเขา เนื่องจากเป็นคำพูดของผู้รับใช้ลัทธิจักรวรรดินิยม เรื่องดังกล่าวทำให้ในวันที่ 18 มีนาคม ค.ศ. 1959 รองอธิบดีกรมโซเวียตและยุโรปตะวันออก กระทรวงการต่างประเทศของจีนได้เรียกอุปทูตยูโกสลาเวียประจำกรุงปักกิ่งมาพบ เพื่อประท้วงโดยระบุว่า โจวเอินไหลไม่เคยแสดงความเห็นใด ๆ ต่อเรื่องดังกล่าวเลย และการกุเรื่องเช่นนี้แสดงว่าดิโม่มีจุดประสงค์แอบแฝง (Peking Review, 24 March 1959, p. 12)

เมื่อยูโกสลาเวียเป็นเจ้าภาพจัดประชุมขบวนการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดครั้งแรกที่กรุงเบลเกรดเมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 1961 แม้จีนจะแสดงความชื่นชมต่อการประชุมครั้งนี้ที่ประเทศส่วนใหญ่ยังคงต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมและชอบคุณที่สนับสนุนข้อเรียกร้องของจีนที่ต้องการมีที่นั่งในองค์การสหประชาชาติแทนที่ได้หัว้น แต่จีนก็ยังคงโจมตีดิโม่ โดยบทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ ประชาชนรายวัน เมื่อวันที่ 9 กันยายน ค.ศ. 1961 ระบุว่า ดิโม่เป็นพวกที่คอยแกล้งต่างให้กับลัทธิจักรวรรดินิยมและสวมเสื้อคลุมอำพรางว่าตนเองไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Peking Review, 1961, p. 6)

ความขัดแย้งระหว่างจีนกับยูโกสลาเวียในบริบทของการเมืองภายในของจีน

บันทึกของอู๋ชิวเฉียน เอกอัครราชทูตจีนประจำกรุงเบลเกรดคนแรกได้ระบุว่า ความถดถอยในความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับยูโกสลาเวียส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการต่อสู้ทางชนชั้น (Class Struggle) ภายในประเทศจีน (Wu Xiuquan, 1985, pp. 125-126) ซึ่งสะท้อนเห็นว่าเรื่องดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการเมืองภายในอยู่ด้วย สอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการอย่างเฉินเจียน (Chen Jian) ที่ชี้ให้เห็นความพยายามของเหมาเจ๋อตงที่จะขับเคลื่อน “การปฏิวัติอย่างต่อเนื่อง” ภายในประเทศของตนโดยใช้นโยบายต่างประเทศมาช่วยดึงความต่อนหนึ่งว่า

เพื่อรักษาไว้ซึ่งแรงขับเคลื่อนของการปฏิวัติอย่างต่อเนื่อง เหมาจำเป็นต้องหาวิธีการปลุกระดมมวลชน และในกระบวนการหาวิธีการดังกล่าวนี้เองที่เหมาตระหนักว่า นโยบายต่างประเทศที่ปฏิวัตินั้นมีความเกี่ยวข้องอย่างยิ่ง ... นโยบายต่างประเทศที่ปฏิวัติช่วยให้โครงการเปลี่ยนแปลงรัฐและสังคมทั้งหลายของเหมาทรงพลังจนกลายเป็นแนวทางระดับชาติที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

และเอาชนะความกังวลของท้องถิ่น ภูมิภาค หรือกลุ่มการเมืองได้ เมื่อเกิดความตึงเครียดระหว่างเหมากับสมาชิกอื่น ๆ ในพรรค หรือระหว่างพรรคกับประชาชน นโยบายต่างประเทศที่ปฏิวัติก็เป็นวิถีทางที่มีประสิทธิผลและอาจเป็นวิถีทางเดียวที่ช่วยให้หายกระดับอำนาจและสร้างความชอบธรรมให้กับการปฏิวัติอย่างต่อเนื่องได้ (Chen Jian, 2001, pp. 11-12)

ความตกต่ำของความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับยูโกสลาเวียซึ่งเริ่มต้นในครึ่งหลังของทศวรรษ 1950 นั้นตรงกับเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญในจีน 2 เหตุการณ์ เหตุการณ์แรก คือ ขบวนการแก้ไขความคิดให้ถูกต้องและต่อต้านฝ่ายขวา (The Rectification and Anti-Rightist Movement) ซึ่งกินเวลาตั้งแต่ฤดูใบไม้ผลิของ ค.ศ. 1957 ไปจนถึงฤดูร้อนของ ค.ศ. 1958 โดยหนังสือประวัติศาสตร์ฉบับทางการของพรรคคอมมิวนิสต์จีนระบุว่า มีผู้ถูกทางการตราหน้าว่าเป็นฝ่ายขวารวมกันถึง 550,000 คน (Hu Sheng, 1994, p. 528) การประณามยูโกสลาเวียในช่วงเวลานั้น จึงช่วยให้ขบวนการดังกล่าวทรงพลังและมีความชอบธรรมมากยิ่งขึ้น ดูจากคำกล่าวของเหมาเจ๋อตงต่อบรรดาเลขาธิการของคณะกรรมการพรรคประจำมณฑลต่าง ๆ ที่มาประชุมกันเมื่อเดือนมกราคม ค.ศ. 1957 ซึ่งเหมาได้ผูกโยงเอายูโกสลาเวีย โปแลนด์ และฮังการีเข้ากับชนชั้นเจ้าที่ดิน ขวานารวย กระฎุมพี และบรรดาพรรคประชาธิปไตยในจีนซึ่งรอคอยโอกาสจะกลับมาใช้อำนาจอีกครั้ง ความตอนหนึ่งว่า

จากการสำรวจในกรุงปักกิ่ง นักศึกษาส่วนใหญ่เป็นบุตรของเจ้าที่ดิน ขวานารวย กระฎุมพี และขบวนการที่มิอันจะกิน ขณะที่นักศึกษาจากครอบครัวของกรรมกรและขบวนการนั้นไม่ถึงร้อยละ 20 นี่อาจเป็นตัวเลขคร่าว ๆ ที่แทนภาพรวมทั้งประเทศ สถานการณ์เช่นนี้จะต้องเปลี่ยนแปลงแต่ก็ต้องอาศัยเวลา โกมุวกา⁴ เป็นที่นิยมมากในหมู่นักศึกษาของเรา ตีโตและคาร์เดจ⁵ ก็เช่นกัน จริงอยู่ ตอนที่เกิดความไม่สงบในโปแลนด์และฮังการี เจ้าที่ดินกับขบวนการในชนบท รวมทั้งนายทุนและสมาชิกพรรคประชาธิปไตยต่างประเทศดีตัวดีและไม่ออกมาสร้างปัญหาหรือออกมาขู่ฆ่าคนนับพันนับหมื่น แต่เราก็คควรวิเคราะห์ว่า ทำไมพวกเขาถึงประพฤติเช่นนั้น ก็เพราะพวกเขาไม่มี

⁴ ฟาติสวาฟ โกมุวกา (Wladyslaw Gomulka) เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ของโปแลนด์ในขณะนั้น

⁵ เอ็ดเวิร์ด คาร์เดจ (Edvard Kardelj) อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศและนักทฤษฎีคนสำคัญของสันนิบาตคอมมิวนิสต์ยูโกสลาเวีย

ทุนทางการเมืองอีกต่อไปแล้ว กรรมกรกับชาวนาจนและชาวนากลางระดับล่างไม่ฟังพวกเขาอีกต่อไปแล้ว พวกเขาเลยไม่มีที่ยืน แต่ถ้าเกิดเหตุการณ์เช่นปักกิ่งและเซี่ยงไฮ้ถูกโจมตีด้วยระเบิดนิวเคลียร์ พวกเขาจะไม่เปลี่ยนไปหรือไม่? คุณอย่ามั่นใจกว่าพวกเขาจะไม่เปลี่ยน เพราะท้ายที่สุดจะเกิดการรวมตัวกันของ เจ้าที่ดิน ชาวนารวย กระฎุมพี และสมาชิกของพรรคประชาธิปไตยทั้งหลาย (Mao Zedong, 1957 เน้นโดยผู้วิจัย)

เหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นต่อมาก็คือ การประกาศนโยบายก้าวกระโดด (The Great Leap Forward) ที่เริ่มในฤดูหนาวปลาย ค.ศ. 1957 ไปจนถึง ค.ศ. 1959 อันเป็นความพยายามของเหมาเจ๋อตงที่จะนำจีนไปสู่การเป็นประเทศสังคมนิยมที่ก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมโดยอาศัยการระดมมวลชนมาทำการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตเหล็กและเหล็กกล้า ซึ่งมีแกนนำระดับสูงในพรรคคอมมิวนิสต์จีนจำนวนไม่น้อยที่ไม่เห็นด้วย จึงมีความเป็นไปได้ว่า “มติเกี่ยวกับการประชุมผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์และพรรคกรรมกรที่กรุงมอสโก” ของสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนเมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม ค.ศ. 1958 นอกจากจะเป็นการตอบโต้ถ้อยแถลงของยูโกสลาเวียในการประชุมสมัชชาสันนิบาตคอมมิวนิสต์เมื่อเดือนก่อนหน้านั้นแล้ว ยังเป็นการส่งสัญญาณเตือนจากเหมาไปยังผู้ที่วิพากษ์วิจารณ์นโยบายก้าวกระโดดด้วยว่า พวกเขาสุ่มเสี่ยงที่จะถูกตราหน้าว่าเป็นพวกลัทธิแก๊งเหมือนติโต (General Introduction, 1965, p. 19)

แม้ว่านโยบายก้าวกระโดดของเหมาเจ๋อตงจะประสบความสำเร็จล้มเหลวจนเหมาต้องเปิดทางให้หลิวเส้าฉี โจวเินไหล และเติ้งเสี่ยวผิงเข้ามารับหน้าที่ฟื้นฟูบูรณะเศรษฐกิจของประเทศในต้นทศวรรษ 1960 โดยอาศัยกลไกตลาดบางส่วน แต่เหมาก็มิได้ลืมนึกถึงเรื่องการปฏิวัติอย่างต่อเนื่องเพื่อป้องกันการฟื้นตัวของลัทธิทุนนิยม โดยใน ค.ศ. 1962 เหมาจัดให้มีขบวนการศึกษาสังคมนิยม (The Socialist Education Movement) และในปีถัดมาเหมาประกาศว่าลัทธิแก๊งได้ก่อตัวขึ้นแล้วในพรรคคอมมิวนิสต์จีน (Hu Sheng, 1994, p. 605) เอกสารของทางการเมืองจีนใน ค.ศ. 1964 ระบุชัดเจนว่า ระบอบเผด็จการของชนชั้นกรรมาชีพได้กลายเป็นลัทธิแก๊งเนื่องจากความเสื่อมถอยของผู้นำพรรคและรัฐ โดยมีบทเรียนสำคัญ คือกรณีของยูโกสลาเวีย จึงต้องมีการเฝ้าระวังไม่ให้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวกับจีน (“On Krushchov’s Phoney Communism,” 14 July 1964)

การเมืองจีนเข้าสู่ยุคซำจัดใน ค.ศ. 1966 เมื่อเหมาเจ๋อตงเริ่มการปฏิวัติ

วัฒนธรรม (The Cultural Revolution) ผู้นำต่างชาติหลายคนถูกตราหน้าว่าเป็นพวกลัทธิจักรวรรดินิยมและพวกปฏิกิริยา (Reactionary หมายถึงผู้นิยมระบอบเก่าและต่อต้านลัทธิสังคมนิยม) ซึ่งมีมติโหวตอยู่ด้วย ทำให้เจ้าหน้าที่ของจีนที่เคยติดต่อกับยูโกสลาเวียถูกนำตัวมาสอบสวน เนื่องจากต้องสงสัยว่าสมคบคิดกับศัตรูของลัทธิสังคมนิยม เช่น เฝิงเจินและอู๋ซีวเฉียนถูกสอบสวนในกรณีที่พบปะกับติโตเป็นการส่วนตัวเมื่อเดือนมกราคม ค.ศ. 1957 ทั้ง ๆ ที่การพบปะดังกล่าวได้รับอนุญาตจากโจวเอินไหล (Wu Xiuquan, 1985, pp. 118-119) อยู่ยังถูกสอบสวนเพิ่มเติมเนื่องจากในช่วงที่ดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตจีนประจำกรุงเบลเกรด เขาได้รับเชิญให้ไปล่าสัตว์กับติโตเป็นประจำทุกปี (Wu Xiuquan, 1985, p. 108) และในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1967 สถานทูตยูโกสลาเวียในกรุงปักกิ่งก็ตกเป็นเป้าโจมตีของพวกยามแดง (The Red Guards) ซึ่งศรัทธาในอุดมการณ์ปฏิวัติของเหมาเจ๋อตง ต่อมาในเดือนเมษายนของปีเดียวกัน แบรินโก โบกูโนวิช (Branko Bogunovic) ผู้สื่อข่าวของสำนักข่าวยูโกสลาเวียประจำประเทศจีนก็ถูกทางการจีนเชิญออกนอกประเทศด้วยข้อหาบิดเบือนและโจมตีการปฏิวัติวัฒนธรรม (Cheng, 1972, p. 250)

อย่างไรก็ตาม อิทธิพลของการปฏิวัติวัฒนธรรมในจีนไม่ได้เข้าไปถึงแผ่นดินของยูโกสลาเวียแต่อย่างใด แม้ว่าในช่วงครึ่งหลังของทศวรรษ 1960 สถานทูตจีนในประเทศต่าง ๆ จะเผยแพร่สิ่งพิมพ์และตราสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับเหมาเจ๋อตง อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คติพจน์ประธานเหมาเจ๋อตง (Quotations from Chairman Mao Tse-tung) และในกรุงเบลเกรดเองก็มีการประท้วงของนักศึกษาครั้งใหญ่ใน ค.ศ. 1968 แต่หนังสือดังกล่าวก็มิได้มีอิทธิพลต่อคนหนุ่มสาวในยูโกสลาเวียมากนัก สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะยูโกสลาเวียผ่านการปฏิวัติมาแล้ว อีกทั้งสิ่งที่พวกเขาเรียกร้องนั้นไม่ใช่ลัทธิสังคมนิยมแบบปฏิวัติ (revolutionary socialism) แต่เป็นลัทธิสังคมนิยมแบบมนุษยนิยม (humanitarian socialism) (Reill, 2014, pp. 185-205) ลัทธิแบบดังกล่าวไม่เน้นการต่อสู้ทางชนชั้น แต่มุ่งไปที่การสร้างหลักประกันด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่ชนชั้นผู้ใช้แรงงาน เพื่อให้ชนชั้นดังกล่าวมีโอกาสที่เท่าเทียมกับผู้อื่นในสังคมจนสามารถพัฒนาตนเองได้

สรุป

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่า แม้จีนกับยูโกสลาเวียได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกันเมื่อ ค.ศ. 1955 แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวก็เสื่อมลงอย่างรวดเร็วในครั้งหลังของทศวรรษเดียวกัน อันเป็นผลมาจากการที่ 2 ฝ่ายมีทัศนคติแตกต่างกันต่อวิกฤตการณ์ทางการเมืองในโปแลนด์และฮังการี ตามด้วยการที่จีนไม่พอใจที่ทั้งยูโกสลาเวียและสหภาพโซเวียตต่างมีจุดยืนที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติกับโลกทุนนิยม รวมทั้งยังมีการแข่งขันระหว่างจีนกับยูโกสลาเวียเพื่อแสวงหาเสียงสนับสนุนจากประเทศในแอฟริกาและเอเชียอีกด้วย ขณะเดียวกัน การที่เหมาเจ๋อตงดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบซ้ายจัดเพื่อขับเคี่ยว “การปฏิวัติอย่างต่อเนื่อง” ภายในสังคมจีนก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับยูโกสลาเวียยิ่งตึงเครียดมากขึ้นไปอีก โดยในช่วง ค.ศ. 1958 – 1969 ทั้ง 2 ฝ่ายได้ลดความสัมพันธ์ในระดับรัฐต่อรัฐลงเหลือแค่ระดับอุปทูต และยุติความสัมพันธ์ในระดับพรรคต่อพรรค

ความขัดแย้งระหว่างจีนกับยูโกสลาเวียสะท้อนให้เห็นความสำคัญของแนวทางการศึกษาสงครามเย็นแบบขอบนอกของศูนย์กลาง (Pericentrism) ซึ่งเป็นที่สนใจกันตั้งแต่ ค.ศ. 2000 เป็นต้นมา แนวทางการศึกษาดังกล่าวมองว่านอกเหนือไปจากสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตแล้ว บรรดาประเทศขนาดกลางขนาดเล็กและขบวนการที่ไม่ใช่รัฐก็มีบทบาทสำคัญไม่แพ้กันในการทำให้งครามเย็นขยายตัวมากขึ้น ตึงเครียดมากขึ้น และกินเวลานานขึ้น (Smith, 2000, pp. 567-591) ซึ่งจีนเองก็มีบทบาทในทำนองนี้ ดังจะเห็นได้ว่าในครั้งหลังของทศวรรษ 1950 ขณะที่ทั้งยูโกสลาเวียและสหภาพโซเวียตต่างสนับสนุนหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติกับโลกทุนนิยม ซึ่งช่วยลดความตึงเครียดในสงครามเย็นลง เหมาเจ๋อตงกลับนำจีนเข้าสู่ยุคซ้ายจัดโดยเริ่มจากนโยบายก้าวกระโดดเมื่อ ค.ศ. 1958 ไปจนถึงจุดสูงสุด คือ การปฏิวัติวัฒนธรรมเมื่อ ค.ศ. 1966 จนทำให้จีนละทิ้งหลักปรัชญาที่ประกาศใช้ในช่วง ค.ศ. 1954 – 1955 และเผชิญหน้ากับโลกทุนนิยมด้วยการประกาศตนเป็นผู้ส่งออกการปฏิวัติสังคมนิยมไปทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งหมดนี้มีส่วนทำให้สงครามเย็นทวีความตึงเครียดยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันจีนก็ประกาศตนว่าเป็นผู้รักษาไว้ซึ่งความถูกต้องของลัทธิมากซ์-เลนิน รวมทั้งตราหน้ายูโกสลาเวียและสหภาพโซเวียตว่าเป็น “ลัทธิแก้” จนกลายเป็นสงครามเย็นในค่ายสังคมนิยมด้วยกันเอง ต้องรอจนกระทั่งหลังการ

บุกเซโกสโลวะเกีย ของสหภาพโซเวียตใน ค.ศ. 1968 จีนจึงได้เริ่มตระหนักถึงภัยคุกคามอย่างยิ่งยวดจากสหภาพโซเวียต และเห็นความสำคัญของการผ่อนคลายความตึงเครียดและการแสวงหาแนวร่วมเพื่อต่อต้านสหภาพโซเวียต จนนำไปสู่การสมานไมตรีระหว่างจีนกับยูโกสลาเวียในทศวรรษ 1970

เอกสารอ้างอิง

- จางเหมียนลี่. (2006). จงกั๋ววี่หนานซือลาฟุเจี้ยนเจียวลือม่อ (กระบวนการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างจีนกับยูโกสลาเวีย). *ตางไต้จิงกั๋วลือเหยียนจิว วารสารประวัติศาสตร์จีนร่วมสมัยศึกษา* 13 (3), หน้า 93-100.
- โจวว่าน. (2010). อวี่จิงซุเจิงตั้วตั๋นซ้อเจีย: อี้จิวอู่ปาเต้าอี้จิวอู่จิว เหนียนเถียทัวเตอะยาเฟยจือสิง (การแข่งขันกับจีนและโซเวียตในโลกที่สาม: การเดินทางเยือนเอเชียและแอฟริกาของติโตช่วง ค.ศ. 1958 – 1959). ใน *เหล่งจ้านกั๋วลือเหยียนจิว จิว (วิจัยประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในยุคสงครามเย็น เล่มที่เก้า)*, บรรณาธิการโดย หลี่ตานฮุย, หน้า 71-106. เป่ยจิง: ซือเจียจือซือซุพานเล่อ.
- ประทุมพร วัชรเสถียร. (2527). *พฤติกรรมความสัมพันธ์ระหว่าง ประเทศของยุโรปตะวันออก: ปัญหาและการวิเคราะห์*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- Biberaj, Elez. (1985). "Albania and China 1962-1978: A Case Study of a Bilateral Unequal Alliance." Ph.D. Dissertation, Columbia University.
- Chen Jian. (2001). *Mao's China and the Cold War*. Chapel Hill, NC: The University of North Carolina Press.
- Cheng, Peter. (1972). *A Chronology of the People's Republic of China from October 1, 1949*. Totowa, NJ: Littlefield, Adams & Co.
- "General Introduction." (1965). In *Communist China 1955-1959: Policy Documents with Analysis*, with a foreword by Robert R. Bowie and John K. Fairbank. Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Hu Sheng. (1994). *A Concise History of the Communist Party of China*. Beijing: Foreign Languages Press. “Is Yugoslavia a Socialist Country? -- Comment on the Open Letter of the Central Committee of the CPSU (III) by the Editorial Departments of *Renmin Ribao* (People’s Daily) and *Hongqi* (Red Flag).” (26 September 1963). Available from <https://www.marxists.org/history/international/comintern/sino-soviet-split/cpc/yugoslavia.htm>, accessed 4 October 2015.
- Johnson, Chalmers A. (1962). *Peasant Nationalism and Communist Power: The Emergence of Revolutionary China 1937-1945*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- MacFarquhar, Roderick. (1974). *The Origins of the Cultural Revolution 1: Contradictions among the People 1956-1957*. New York: Columbia University Press.
- MacFarquhar, Roderick. (1983). *The Origins of the Cultural Revolution 2: The Great Leap Forward 1958-1960*. New York: Columbia University Press.
- MacFarquhar, Roderick. (1997). *The Origins of the Cultural Revolution 3: The Coming of the Cataclysm 1961-1963*. New York: Columbia University Press.
- Mao Zedong. (1957). “Talks at a Conference of Secretaries of Provincial, Municipal, and Autonomous Region Party Committees, January 1957.” Available from https://www.marxists.org/reference/archive/mao/elected-works/volume-5/mswv5_57.htm, accessed 5 October 2015.
- Mao Zedong. (1998). *On Diplomacy*. Beijing: Foreign Languages Press. “On Krushchov’s Phoney Communism and Its Historical Lessons for the World -- Comment on the Open Letter of the Central Committee of the CPSU (IX) by the Editorial Departments of *Renmin Ribao* (People’s Daily) and *Hongqi* (Red Flag).” (14 July 1964). Available from

- <http://www.marx2mao.com/Other/KPC64.html>,
accessed 5 October 2015.
- Peking Review*. (1959, March 24). Available from
<http://www.massline.org/PekingReview/>, accessed 5 October 2015.
- Peking Review*. (1961, September 15). Available from
<http://www.massline.org/PekingReview/>, accessed 5 October 2015.
- Peking Review*. (1963, May 17). Available from
<http://www.massline.org/PekingReview/>, accessed 5 October 2015.
- Petkovic, Ranko. (1976). *Tito on Non-Alignment*. Belgrade: Federal
Committee for Information and Jugoslavenska Stvarnost –
Medunarodna Politika.
- Reill, Dominique Kirchner. (2014). “Partisan legacies and
anti-imperialist ambitions: the Little Red Book in Italy and
Yugoslavia.” In *Mao’s Little Red Book: A Global History*, ed.
Alexander C. Cook, pp. 185-205. Cambridge:
Cambridge University Press.
- “Resolution on the Moscow Meetings of Representatives of the
Communist and Workers’ Parties, adopted May 23, 1958, by the
Second Session of the Eighth Party Congress of the Chinese
Communist Party.” In *Communist China 1955-1959: Policy
Documents with Analysis*, with a foreword by Robert R. Bowie
and John K. Fairbank, pp. 405-415. Cambridge, MA: Harvard
University Press, 1965.
- Rubinstein, Alvin Z. (1970). *Yugoslavia and the Nonaligned World*.
Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Smith, Tony. (2000). “New Bottles for New Wine: A Pericentric
Framework for the Study of the Cold War.” *Diplomatic History*,
24 (4), 567-591.
- Whiting, Allan S. (1987). “The Sino-Soviet Split.” In *The Cambridge
History of China Volume 14 the People’s Republic, Part I: The
Emergence of Revolutionary China 1949-1965*, eds. Roderick

MacFarquhar and John K. Fairbank, pp. 478-538. New York:

Cambridge University Press.

Wu Xiuquan. (1985). *Eight Years in the Ministry of Foreign Affairs (January 1950 - October 1958) – Memoirs of a Diplomat*. Beijing: New World Press.

Zubok, Vladislav and Constantine Pleshakov. (1996). *Inside the Kremlin's Cold War: From Stalin to Khrushchev*. Cambridge, MA: Harvard University Press.